Норуот күүһэ — көмүөл күүһэ !

ЭНСИЭЛИ

Нам улууһун хаһыата 1935 сыл алтынньы 5 күнүгэр тэрүтэ сонитэ

2002 с.
От ыйын
16
күнэ
оптуорунньук
№ 84 (9078)

Нам улууһун мунньаҕын уураахтара

«САХА РЕСПУБЛИКАТЫГАР ОЛОХТООХ БЭЙЭНИ САЛАЙЫНЫЫ БЭРЭСТЭБИИТЭЛЛЭЭХ ОРГАННАРЫГАР ДЕПУТАТТАРЫ БЫЫБАРДААҺЫН ТУҺУНАН»

Саха Республикатын Сокуонугар уларытыылары киллэрэр этии туһунан

Саха республикатыгар быыбардыыр систиэмэни салгыы тупсарар сыалынан Улуус Мунньаҕа УУРААХТЫЫР:

1. Улуус Мунньаҕын салалта, законодательствоны толоруу уонна общественноһы кытта сибээскэ Бастайааннай хамыыһыйатын «Саха Республикатыгар олохтоох бэйэни салайыныы бэрэстэбиитэллээх органнарыгар депутаттары быыбардаахын туһунан» Республика Сокуонугар уларытыылары киллэрэр туһунан» этиитин бигэргэтэргэ.

2. «Этиини» Республика Палататыгар, Бэрэстэбиитэллэр Палаталарыгар, Саха Республикатын Киин быыбардыыр х-амыыһыйатыгар ыытарга.

Нам улууһун депутаттарын Мунньаҕын 10.07.2002 с. 17-3 №дээх Уураах сыһыарыы

«САХА РЕСПУБЛИКАТЫГАР ОЛОХТООХ БЭЙЭНИ САЛАЙЫНЫЫ БЭРЭСТЭБИИТЭЛЛЭЭХ ОРГАННАРЫГАР ДЕПУТАТТАРЫ БЫЫБАРДААҺЫН ТУҺУНАН» РЕСПУБЛИКА СОКУОНУГАР УЛАРЫТЫЫЛАРЫ КИЛЛЭРЭР ТУҺУНАН ЭТИИ

Муниципальнай тэрээһин таһыма улуустааҕыга уларыйбытынан сибээстээн, Нам улууһун Мунньаҕа Республика Парламеныттан — Ил Түмэнтэн маннык уларытыыны көрөрүгэр көрдөһөр:

1. «Российскай Федерация гражданнара референдумна кыттар уонна быыбардыыр бырааптарын сүрүн мэктиэлэр тустарынан» Федеральнай Сокуон 18 ыст. 4 пуунугар, «Олохтоох бэйэни салайыныы бэрэстэбиитэллээх органнарыгар депутаттары быыбардаахын туһунан» Республика Сокуонун 12 ыст. 1 пуунугар олоҕуран, «Үөскэтиллэр» диэн тыл кэнниттэн — быыбардыыр уокуруктар биир мандаттаахтар уонна мандаттарын ахсаннара араас.

Итинник көнөрүүнү киллэрии объективнай биричиинэлэрэ маннык:

— 1 депутатскай мандаакка 400 быыбардааччы диэн критерийгэ биһиэхэ биир мандаттаах 29 уокурук үөскүүр, сыччах Нам селотугар 11 биир мандаттаах уокурук, оттон сорох нэһилиэктэргэ иккилии биирдии мандаттаах уокуруктар баар буолаллар — бу үөһээ аатталлыт быыбардары тэрийиигэ үп-харчы өттүнэн ыраахтары үөскэтэр.

— Маннык көнөрүүнү киллэрдэххэ, барыта таһымнаах быыбардарга быыбардыыр учаастактары тэрийии билиҥҥи туттулла сылдьар бэрээдэгэ оннунан хаалар.

ОЛОХТООХ РЕФЕРЕНДУМУ ЫЫТЫЫГА КӨҺҮЛҮҮР БӨЛӨҺҮ РЕГИСТРАЦИЯЛААҺЫН ТУҺУНАН

«Олохтоох референдум туһунан» Саха Республикатын Сокуонун 9 ыст. 2 чааһыгар олоҕуран уонна олохтоох референдуму ыытыыга көҕүлүүр бөлөх киллэрбит документтарыгар (ходатайство) тирэҕинэн, Нам улууһун Мунньаҕа уураахтыыр:

1. Олохтоох референдуму ыытыыга көҕүлүүр бөлөҕү маннык боппуруостарга регистрациялыырга:

«Нам улууһун кыраныыссатынан муниципальнай тэрээһини Эн сөбүлүүгүн дуо?» «Сөп» эбэтэр «Суох»

— Эн улуус чэрчитинэн олохтоох бэйэни салайыныыга киирэргэ сөбүлэһэҕин дуо? «Ээх» эбэтэр «Суох»

— Намнааҕы муниципальнай тэрээһин Устаабын ылыныыны Эн сөбүлэһэҕин дуо? «Сөп» эбэтэр «Суох»

— Эн Нам олохтоох бэйэни салайыныы Устаабын ылынары сөбүлэһэҕин дуо? «Ээх» эбэтэр «Суох»

2. Көҕүлүүр бөлөх састаабын бигэргэтэргэ (1 №-дээх сыһыарыы).

3. Көҕүлүүр бөлөххө биэрэргэ (көҕүлүүр бөлөх боломуочунайа Баишев М.С.) 1 №-дээх регистрационнай сибидиэтэлистибэ (2 №-дээх сыһыарыы) б. дь. от ыйын 25 күнүгэр дылы дьайар күүстээх.

4. Бу уураах улуустааҕы «Энсиэли» хаһыакка таһаарарга уонна олохтоох телерадионан биэрэргэ.

5. Бу уураах туолуутун хонтуруолун салалта, законодательствоны толоруу уонна общественноһы кытта сибээс боппуруостарыгар бастайааннай хамыыһыйаҕа (председатель Румянцев Т. Д.) сүктэрэргэ.

НАМ УЛУУҺУГАР ОЛОХТООХ БЭЙЭНИ САЛАЙЫНЫЫГА КОҺУУ БОППУРУОҺУГАР РЕФЕРЕНДУМ КОМИССИЯТЫН ТЭРИЙИИ ТУҺУНАН

Саха Республикатын «Олохтоох референдум туһунан» Сокуонун 17-с уонна 18-с ыстатыйаларыгар сөп түбэһиннэрэн уонна үлэ коллективтарыттан, профсоюзнай, общественнай-политическай тэрилтэлэртэн киирбит этиилэргэ олоҕуран Нам улууһун Мунньаҕа уурар:

1. Олохтоох референдум улуустааҕы комиссиятын 7 киһиттэн састааптаах тэрийэргэ:

— Павлов Юрий Алексеевич, 1971 с. төрүөх, орто үөрэхтээх, ОГПС-18 начальнигын солб., ИДьУО үлэһиттэриттэн.

— Сергучева Дария Николаевна, 1956 с. төрүөх, орто үөрэхтээх, улуус дьаһалтатын архыыбын сэб., улуус дьаһалтатын үлэһиттэриттэн.

— Попова Любовь Михайловна, 1960 с. төрүөх, үрдүк үөрэхтээх, үөрэх управлениетын кыл. бухгалтерын солб., үөрэх управлениетын үлэһиттэриттэн.

— Корнилова Антонина Ивановна, 1959 с. төрүөх, үрдүк үөрэхтээх, психолог, Нам орто оскуолатын үлэһиттэриттэн.

— Алексеев Василий Семенович, 1963 с. төрүөх, МУ НУ ЖКХ бухгалтера, КПРФ үлэһиттэриттэн.

— Эверстов Прокопий Иванович, 1963 с. төрүөх, ситэтэ суох орто үөрэхтээх, госстрах бухгалтера, «Аргыс» госстрах үлэһиттэриттэн.

— Пономарева Розалия Николаевна, 1955 с. төрүөх, социальнай үлэһит, кырдьаҕастар дьиэлэрин коллективыттан.

Улуус Мунньаҕын председателэ Н.Н. БАИШЕВ
Нам улууһун баҥылыга А.Н. ДЬЯКОНОВ
2002 с. от ыйын 10 күнэ

Оттооһун—2002

БЫЙЫЛ ДА БЫТААММЫТ

Тыа хаһаайыстыбатын улуустааҕы управлениета биэрбит даннайдарын көрдөххө улууска окко киирии олус бытаан. Билиҥҥи туругунан ходуһаҕа 57 трактору үлэлиир. Улуус үрдүнэн 5 толору механизациялаах, 126 ситэтэ суох механизациялаах, 2 көлө-илии, 20 илии звенолара тэриллэн үлэлиилэр.

От ыйын 15 күнүнээҕи туругунан 311 га сир охсулунна. Ити ааспыт сыл бу кэмигэр тэҥнээтэххэ 30 гектарынан элбэх. Баара-суоҕа 158 тн. от чөмчөтүлүннэ. Ити улуус үрдүнэн бэлэмнэниллиэхтээх от 0,4 %-гар тэҥнэһэр. Оттон биллэрин курдук быйыл сайын биһиги 35000 тн. оту күрүөлүөхтээхпит.

Арыы уонна кытыл сирдэргэ от үүнүүтэ үчүгэй, онон кураан күннэр туралларынан сүмэлээх оту баспахтыы түһэн хаалар наада.

Биһиги информ.

Былаас чыпчаалыгар

КИМ БАРДА, КИМ КЭЛЛЭ?

Журналистар эйгэлэригэр тиһэх уонна сүрүн сонунунан «Якутия» хаһыат кылаабынай редакторын Олег Емельяновы соһуччу ууратыы, кини оннугар «Полярнай круг» диэн «АЛРОСА» таһаарар хаһыатын урукку редакторын Алексей Черткову анаахын буолла. Бастатан, маннык быһаарыы олус соһуччу буолан биэрдэ. Иккиһинэн, бу ууратыы төрдүн-төбөтүн быһаарыыга араас санаалар күөрэйдилэр. «Саха сирэ» хаһыакка улахан комментарийа суох республика салалтата маннык кадровай уларытыыны сокуон хараҕар сөп түбэһиннэрэн оҥордо диэн бэчээттэммит. Оттон «Якутия» үлэһиттэрэ быраҥыас нүөмэр таһаардылар, салгыы суут нөҥүө быһаарсар санаалаахтарын биллэрдилэр.

«Саха сирэ» хаһыат субуотатааҕы нүөмэригэр республика Президенин уонна правительствотын дьаһалтатын салайааччыны солбуйааччы А. Самсонов маннык кадровай быһаарыы федеральнай уонна Саха Республикатын сокуоннарын кэспэт, сокуон суолталаах правовой акталарга сөп түбэһиннэрэн хаһыат кылаабынай редактора Саха Республикатын Президенин Ыйааҕынан анаар уонна босхолонор диэн иһитиннэрдэ.

«Наше время» хаһыакка, сэрэйиллибитин курдук, салалта маннык хардыытын бэчээти илиитигэр ыбылы ылыытыгар тэҥнэбиттэр. Ол курдук саҥа тэриллэр «Бэчээт дьиэтэ» государственнай учреждение тула араас санаалар, сыаналар баалларр. Бу учреждение генеральнай директорынан урут биһиги улууспутугар бастаан ДРСУ, кэлин улуус баһылыгын бастакы солбуйааччытынан үлэлээбит Степан Кирсанов анаанна. Кини бу иннинэ республика Президенин хотугу улуустарга бэрэстэбиитэлинэн үлэлээн кэлбитэ, бэчээккэ аҕаччы эрэ быһыытынан сыныаннаах буолуохтаах.

«Якутияҕа» саҥа анаммыт кылаабынай редактор Алексей Чертков мантан антах республика биир сүрүн хаһыата улуустарга, ордук чуолаан промышленнай оройуоннарга, күүскэ өтөн киириэхтээх уонна сүрүн соругунан экономикаҕа буола турар быһыыны-майгыны сырдатыахтаах диэн бэлиэтээтэ. Ити сөптөөх бэлиэтээһин диэххэ наада. Уопсайынан, республика бэчээтигэр тыа сирин улуустарыгар улэ-хамнас сэргэхсийэригэр, дьоһун уоппут тарҕанарыгар ураты суолта ууруллара уолдьаста. Кэнники кэмнэ бары да хаһыаттарга политическай тема экономиканы лаппа сабырыйарын аҕаччы барыта бэлиэтии көрөр буолуохтаах. Аны күһүн олохтоох бэйэни салайыныынан сибээстээн уонна Ил Түмэн депутаттарын быыбардара буоларынан улахан хампаанньа күүгүллэр. Онуоха республика салалтата туораттан көрөөччү буолбата сэрэйиллэр, ити урут да баара, билигин даҕаны бэбиэскэттэн үһүллубат.

В. КАСЬЯНОВ

Оҕо саас ыһыаҕа

ЫЧЧАТ ТҮҺҮЛГЭТИГЭР

Ыччат бэйэтин сахатын норуотун төрүт культууратыгар интэриэһин үрдэтэр сыаллаах, саҥа айар талааннаах коллективы арыйар, кинилэри кытары сибэһи быһаччы төрүт тылынан холбуур санаалаах ырыаһыт норуот айымньытын куораттааҕы уонна спорт отдела Дьокуускай куорат тэриллибитэ 370 сылыгар аналлаах үбүлүөйнэй ыһыахха республикабыт ыччатыгар аатырбыт норуот ырыаһыта, олоҥхута, оһуохайы айааччы С.А. Зверев-Кыыл Уолугар аналлаах саха фольклоругар конкурсу тэрийбитэ.

Конкурс маастарыстыбатын толоруутун кытаанах, үрдүк классификациялаах маннык дьүүллүүр хамыыһыйа быһаарда:

1. Заровняева Мария Дмитриевна - Дьокуускай куорат дьаһалтатын ыччат уонна спорт отделын кыл. специалиһа

2.Ларионова Анна Семеновна - искусствоведение кандидата, консерватория докторана

3.Мохотчунова Александра Николаевна - балетмейстер, Россия культууратын үтүөлээх үлэһитэ

Ыччат фольклорнай фестиваалын түмүктэрэ маннык:

а) «ЧАБЫРҒАХ» номинация:

— Бастакы миэстэ - «Эйээрис» фольклорнай ансаамбыл (Дьокуускай к.) - салайааччы Анастасия Кардашевская.

б) «Тойук уонна норуот ырыата»номинация:

— Бастакы миэстэ - «Дьырылыатта» фольклорнай ансаамбыл (Нам улууһа) - салайааччы Ефросиния Соколова

— Иккис миэстэ - Дьокуускайдааҕы музыкальнай училище дуэта

— Үһүс миэстэ - Маҕан орто оскуолатын дуэта

Биһиги, «Түөлбэ» оҕо киинин «Дьырылыатта» фольклорнай ансаамбыла бу фестивальга Степан Кустуктанов тылыгар «Сайдар кэрэ Сахам сирэ» уонна былыргы норуот ырыатын «Былыр кыыс уолу туойбута» тойугу туойан, бастакы миэстэни ылан, саамай улахан, сыаналаах бириинэн - музыкальнай киининэн наҕараадаланныбыт. Ансаамбылбыт төрүттэниэҕиттэн баҕарбыт кииммитин ыллыбыт. Оны таһынан биһиги испииттэн биэс оҕо «Норуот ырыата», «Тойук», «Олоҥхо» конкурстарга кытынна. Биһиэхэ барыбытыгар сыаналаах бириис, Дьокуускай куорат уонна спорт отдела грамота биэрдэ.

Миэхэ уонна табаарыспар Вова Сыромятниковка японскай плеер туттардылар. Дьүүллүүр хамыыһыйа биһиги толоруубутун үрдүктүк сыаналаата, ордук ырыабытын уонна этэн саҥарыыбытын. Мин соһуйбутум диэн, Вовалаах миигин дьүүллүүр хамыыһыйа классиканы толоруурга үчүгэй көрдөрүүлээхтэр диэн сыанабыл биэрбиттэрэ. Онон биһиги иннникитин опера да ырыаһыта буолуохпутун сөп эбит. Ол эрэн билиҥҥи бириэмэҕэ биһиги рок музыкатын интэриэһиргиибит.

Дьүүллүүр сүбэ Катя Парникова, Алена Пинигина, Агаша Казанова тойугу толоруулара үчүгэйин эмиэ бэлиэтээн ааста. Алена биһиги ансаамбылбытыгар дьарыктаммыта. Кини М. Ломоносов аатынан МГУ математическай факультетын 4-с курсун бүтэрдэ. Дьүүллүүр сүбэ ону истээт, олус диэн сөхтө, соһуйда. Маннык талааннаах толороччу атын идэни талбытын истэн хомойдулар быһыылаах. Ол эрэн атын идэлээхтэр эмиэ бэйэлэрин саха ларын норуотун фольклорун сөбүлүүллэриттэн үөрдүлэр. Биһиги Аленабыт олоҥхону үчүгэйдик толорор уонна олоҥхо тылын таһаарар. Кини өссө хоһоон айар, улуустааҕы «Энсиэли» хаһыакка хоһоонноро бэчээттэммитэ. Иннникитин биһиги Аленабыт хоһоонньут буолуо диэн эрэнэбит.

Биһиги, дьырылыатталар, бу фестивальга сылдьан, атын талааннаах фольклорнай коллективтары кытта чугастык билсистибит, санааларбытын атастастыбыт. «Эйээрис» чабырҕахсыттар ансамбыллара (сал. А.А. Кардашевская), ЯМУ устудьуоннарын, Маҕан орто оскуолатын оҕолорун кыттыыларын, толорор маастарыстыбаларын биһиги олус сөбүлээтибит.

Республика иһинэн Сергей Зверев - Кыыл Уолун айар үлэтигэр ананан ыытыллыбыт «Ыччат түһүлгэтэ» фольклорнай фестиваль көрдөрдө, биһиги сахабыт норуотун фольклора суппэтин, өссө да үгүс үйэлэргэ салҕаныаҕын, ону сайыннарар, эдэр көлүөнэҕэ тарҕатар дьон баарын.

Биһиги ансаамбылбытын Советскай потребительскай кооперация туйгуна, тыыл, үлэ ветерана, үрдүк категориялаах педагог, 11 сылын Ефросиния Васильевна Соколова салайар.

Уопсайынан, ыччат фольклорнай фестиваала олус интэриэһинэйдик ааста, бары кыттааччылар умнуллубат өйдөбүллээх тарҕастылар. Хаһыат нөҥүө мин бэйэм уонна бары кыттыылаахтар аатларыттан ис-сүрэхпиттэн махтанабын Дьокуускай куорат дьаһалтатыгар, маннык үчүгэй бырааһынньыгы ыыппыттарыгар уонна сыаналаах бириистэригэр. Кинилэргэ үтүө дьылаларыгар үрдүк ситиһиилэри, кытаанах доруобуйаны баҕарабын.

«Дьырылыатта» ансаамбыл уонна «Кэскил» «Түөлбэ» оҕо киинин эдэр артыыстарын аатларыттан үөрэх салаатын салайааччытыгар В.Н. Дьяконоваҕа, директорбытыгар З.А. Тихоноваҕа Республикабыт үбүлүөйдээх ыһыаҕар ситиһиилээхтик кыттарбытыгар бары усулуобуйаны олохтообуттарыгар истиҥник махтанабыт.

Саша ФЕДОРОВ,
«Дьырылыатта» фольклорнай ,
«Кэскил» вокальнай ансамбллар кыттыылааҕа,
НСШ-2 8-с кыл.
үөрэнээччита

ХОТУУР МУЗЕЙЫН ТЭРИЙЭЭРИ

Республикаҕа биллэр отчут, Горнай улууһун «Күүлэйин» икки төгүллээх кыайыылааҕа, 3 ч. 10 м. 60 суотайы охсубут, хотуур мунньааччы М. П. Слепцов сырдык ырата туоларыгар Эн көмөҥ туһалаарай?

XX1 үйэ үүнүөн аҕай иннинэ, XX үйэ күүстээхтэрин быһааран, улуустааҕы Чыпчаал кинигэтигэр киллэрэр күрэх саҕана, коллекционердар быыстапкаларын тэрийбиппит. Чулууларын билэн эмиэ ити кинигэҕэ үйэтитээри.

Биир тылынан эттэххэ, онно көрөөччүлэр сүдү биһирэбиллэрин хотуурдары мунньааччыбулаччы Марк Слепцов ылбыта. Дьон бөҕө тоҕуоруспута, сөҕүү-махтайыы, соһуйуу-өмүрүү да сүрдээҕэ. Үгүстэр аахайбат, өтөхтөргө, онно-манна быраҕыллыбыт эргэ хотуурдары мустахха, биһиги аҕа көлүөнэ дьоммут үлэлэрин кэрдиис кэминэн хаамыыта-сайдыыта тиллэн кэлэр эбит...

Дьикти куотуһуу

Хотуурдары хомуйарга хаһаанҥыттан ылсыспытын ыйыппыппар, кэтэҕэмэйдии түһэн баран, маннык дьикти түгэни кэпсээбитэ.

Кини олох кэлиҥҥи уларыйыытын кэмигэр, улууска тутуу салаатыгар сэбиэдиссэйдии сылдьан, биир күн үлэтэ суох буола түспүтэ. Үлэ көстө охсон биэрбэтэҕэ, бэйэтэ да наһаа сыҥаланар санаата суоҕа. Холкутук сылдьан, бырайыактыыр үлэнэн дьарыктанарга санаммыта. Итиэннэ 1994 с. сайын Мээнэҕэ Стручковтар баанынай хаһаайыстыбаларыгар оттоспута.

Былыргыта холкуос киинэ, дьон-сэргэ бөҕө тоҕуоруспут улуу дойду. Хас алаас аайы эргэ өтөхтөр, иҥнэйбит сэргэлэр, былыргы күрүө-хаһаа сэмнэхтэрэ оччотооҕуга дьон олоро сылдьыбытын санатара. Итинтэн биирдэстэригэр, Лиэпчик өтөҕөр, Марк биир күн илбиһирбит курдук охсубута. Сынньаммакка, тохтоон да ылбакка. Сүөдэр көрдөҕүнэ, кимниин эрэ куоталаһар курдуга үһү. Марк бэйэтэ этэринэн, кэннигэр тилэх баттаһа, атын хотуур тыаһа сырдыҕаан олороро. Кырдьаҕастартан биирдэ эмэтэ итиннити истэрэ. Оннукка түбэстэххинэ, иннигин биэрэриҥ сатаммат. Киэнэ хойукка диэри охсубуттар. Бүтэһик эргииргэ күүһүн-кыаҕын барытын туһанан, харса суох дайбаан иннин биэрбэтэх уонна: «Мин куоттуум», — диэн хаһыытаабыт. Сураҕа бу эргин улуу охсооччулар олорон ааспыттар үһү. Хайалара уһуктан, туран холоһон көрбүтэ буолла дуу...

Бэлиэлээхтэр

Дьэ итинтэн ыла, хайдах эрэ тэнэ астарбыт курдук, эргэ хотуурдары көрдүүр аатыгар түспүт. Бастаан ити Мээнэттэн «Буускап» хотууру булан үөрбүт-көппүт. Биллэрин курдук, бу хотууру ыраахтааҕы алдьаммыт буускалары хаттаан ууллаттаран, Австрияҕа оногторбута үһү. Мин бу хотууру бастаан илиибэр тутан-хабан көрдүм. Тууратыгар бууска бэлиэлээх эбит. Итинник 2 хотуурдаах. Былыр бу хотууру бэлынахха, сылгыга да биэрбэттэрин туһунан кэпсиллэрэ. Сыгыыламмакка эрэ 150-200 миэтэрэ охсоллоро. Оттон аныгы хотуурдарынан билигин 10-20-чэ миэтэрэ эрэ бараҕын — кылаана түһэн хаалар.

Дьэ, ити курдук араас хотуурдары биир-биир көрдөртүүр. Миэхэ барыта дьикти, сонун. Үксүн бэлиэтинэн көрөн быһаарар. Былыр сахалар аатырдар «чуораннаах» хотуурдарын булбут. «Хотуур-кыраабыл» ойуулаах хотуур бука элбэх ходуһаны кээмэйдээбит буолуохтаах. «Подков» ойуулаах улаханнык туһаныллыбыта көстөр. Өссө бу чуолкайа суох сурук бэлиэлээҥи эмиэ урут ханна да көрбөт этим. Маны таһынан 4 бэлиэлэрэ кыайан быһаарыллыбат, сороҕо сотуллан, сүтэн эрэр хотуурдар бааллар.

Саха хотуура

Үгүс айанныыттар, чинчийээччилэр, учуонайдар былыргы сахалар бэйэлэрэ хотуурдаахтарын туһунан суруйбуттар аҕай. Биллиилээх чинчийээччи В. Л. Серошевскай «Сахалар» кинигэтигэр маннык бэлиэтээһиннээх: «От охсооччу саха хотуурунан (горбуша) икки илиитинэн тутан баран, төбөтүн үрдүнэн эргитэн аҕалаат, хаптас гынан тимирин төбөтүнэн элийэ отун охсор. Элитиэпкэттэн итэҕэһэ суох кэтити бастарар».

Марк Петровичка бу «Саха хотуурун» Маҥаныттан Анна, Тамара Михайловна Текеяновалар биэрбиттэр. Тутан-хабан көрдэххэ, ыарахан соҕус, тимирэ халыҥ, билигин да сытыы. Маннык хотууру Чурапчы уулуа Сэһэн Болугур биир күҥнэ мунутаан, 25 хотууру оногорун туһунан суруллубута.

Араас кээмэйдээхтэр

Марк Петрович мунньар хотуурдарын бөлөхтүүрүгэр араас кээмэйдээхтэри барытын була-тала сатыыр. Маннык хотуурдар бааллар: у7а, у8, 6, 7, 8, 9, 10-наахтар, өссө 7, 8 аҥаардаахтар бааллар. Барыта 20-чэ устуука.

Сылларынан

Араарыллыбытын, наардаммытын көрдэххэ, эмиэ сүрдээх интэриэһинэй. Бу сытыылара даҕаны араас аһынай буолуо: 1929, 1932, 1935, 1942, 1946, 1950, 1956, 1957, 1960, 1962, 1965, 1966, 1967, 1975, 1976 сс. итиэннэ 1980-1990 сыллардааҕылар дьон бөлөҕөмтотун ураты тардыыһылар.

Анаан оногоҥуллубуттар

Ванадийдаах хотуурдар — спец-ыстааллар. Бастакыта ылтаһына — халыҥ, хараҥа от күөхтүҥү өҥнөөх, 9 №-дээх. Атынын ылтаһына — чараас, хара өҥнөөх, 8 №-дээх. Магниттаах бракерынан талыллыбыт 1990 с. спец-ыстаал хотуур. 1992 с. 8 №-дээх молибденнаах спецыстаал хотуур. Саҥа Россия инструментальнай ыстаалтан бастакы хотуура — 1992 с.

Австрийскай хотуурдар. Саха сиригэр киһи билэринэн, 3 көрүҥ хотуур кэлбититтэн иккитэ баар. Бере төбөлөөх суох.

Барыта дьоҥҥо көрдөрөр 60-ча хотуур араада баар. Атын атыллы элбэх хотуурдарын ампаарыгар кичэйэн уура сытар.

Ким хотуур биэрбиккэ, хайаан да атын саҥа хотууру туттаран ыытар.

Сөхтүлэр-махтайдылар, алҕаатылар

Б. дь. бэс ыйын 17-28 күннэригэр Дьокуускайга биһиги биир дойдулаахпыт, хотууру мунньааччы М. П. Слепцов быыстапката тэриллэн, улахан сэҥээриини ылла.

Быыстапка аһыллыытыгар сылдьан көрдэххэ, тэрийээччилэр улахан болҕомтолоохтук сыһыаннаспыттара харахха быраҕыллара. Дьокуускайга тахсар үгүс хаһыаттар, араадьыйа, телевидение журналистара үөмэхтэһэллэрэ, барытын сыныйан көрөллөрө-истэллэрэ — биһиэхэ, олохтоох дьоҥҥо, киэн туттууну сахпыта.

«Дьэ, горнайдар, дьикти да дьарыктаах, үтүө да ыралаах киһилээх эбиккит,» — дэһэллэрэ.

Ити күн эҕэрдэлээччи, алҕааччы, сэҥээрээччи элбэҕэ. Марк Петровичыгын кыра да кэмҥэ быыс гыммакка, үүйэ-хаайа туппуттара, ыйытыы үөһэ ыйытыы, уһуннук сэһэргэһии. Телевизорга устааччылар, хаартыскаҕа түһэрээччилэр ыгаллара. Ол киэһэ тута «Саха» НКИК сонуннарыгар тахсыбыта, «СТВ» көрдөрбүтэ, элбэх хаһыат суруйда. Араадьыйанан кэпсээтилэр, өссө бу ый саҥатыгар тахсыахтаах 20-чэ мүнүүтэлээх биэриини бэлэмнээтилэр. Быһата, хайҕааһын, сөҕүү-махтайыы бөҕөтө.

Убаастабыллаах Марк Петрович!

Саха культууратын аҥыллыбатах страницатын көрдөрөр-хомуйар үлэҕэр-дьарыккар элбэх ситиһиини баҕарабын. Наһаа наадалаах дьарык! Кытаат! Эдэр ыччаты үөрэтэ сатаа, үһүй!

Сахалар биһиги сүөһү иитэр, от охсор улахан культууралаах омук этибит. Ону сөргүтэр элбэх өй-санаа, сыра баар буоллун!

Вера Дмитриевна Семенова,
ИПКРО отделын сэбиэдиссэйэ

Коллекционер бэйэтэ үс күнү быһа атаҕар тура тэбинэн туран, омуна суох аһаабакка, сынньанан да ылбаккка эрэ ыалдьыттарыгар тохтоло суох кэпсээтэ-ипсээтэ, быһаарда.

Кэнники да күннэргэ сылдьааччы, быыстапканы интэриэһиргээччи аҕыраабатах. Истиһэистиһэ, көрөөччү өссө үксээбит. Быыстапканы тэрийбиттэр үөрүүлэрэ-көтүүлэрэ сүрдээх. Эрэйдэрэ тилиннэҕэ.

Марк Петрович куорат дьоно итинник интэриэһиргиэхтэрэ, көрүөхтэрэ-истиэхтэрэ диэн саналаах этэр. Бу быыстапкатыгар ордук кыайа-хото саастах өттө сылдьыбыт.

Ол эрээри кэлин, Дьокуускай ыһыаҕын кэмигэр быыстапкатын туруорбутугар, эдэрдэр олус интэриэһиргээбиттэрин үөрэ кэпсиир. Күнү быһа араас хотууру көрүөн баҕалаах манна тоҕуоруспут. Ордук Сунтаартан, Бүлүүттэн, Тааттаттан, Чурапчыттан, Уус-Алдантан, хотуттан элбэх киһи сылдьыбыт. Бэйэтэ ыһыах ураты түһүлгэтинэн буолбут. Сорохтор көрбөтөхтөрүн-көрөн, билбэтэхтэрин билэн үөрүүлэрэ өссө үрдээбит.

Быыстапканы көрөннөр, сэҥээрэннэр улуустар бэйэлэригэр ыҥыраллар. Илдьэбитаҕалабыт, ороскуотун уйунабыт дииллэр. Холобура, намнар быйыл сайын буолуохтаах «күүлэйдэрин» кэмигэр ыалдьыттатар, быыстапкатын тэрийтэрэр санаалаахтар.

М. П. Слепцов бу быыстапката олус туһалаахтык барбытын астынан туран бэлиэтиир. Чахчы да дьонугар-сэргэтигэр, бүтүн норуотугар туһалаах дьыаланан дьарыктанан эрэрин бигэргэттэрдэ. Билигин өссө күүскэ үлэлиэн, элбэхтик ыраах сирдэринэн кэлиэн-барыан, өйүүр-көмөлөөр дьонун ахсаанын элбэтиэн наада.

Марк Слепцов «Хотуур — тэлэр дьарыгым» — диэн музейын-коллекциятын көрөн баран, санаатахпына — бэйэм оттуур эдэр сааспын санаатым. Оттуур үлэ, биһиги сүөһү иитэринэн дьарыктанар саха дьонугар олус да кэскиллээх уонна чэбдик үлэ этэ.

Билигин даҕаны электричество кнопкатын баттаан «цилиир» кэмнэ — былчыҥнаах этэ син биир наадалаах, ол-бу, туста, мас тардыһа оонньуурдааҕар быдан ордук чэбдигирдиилээх эбит дии санаатым.

Спорт дьарыга наадалааҕын да иһин — былчыҥ үлэтэ хайа баҕарар өттүнэн ордук курдук. Былчыҥ — чөл доруобуйаҕа наадата улахан.

Баҕарабын — бу хоббигын дөкөс да сайыннаран иһэргэр.

Д. Сивцев-Омоллоон

Ордук үөрэрэ, оттоохун, хотуур дьыалатынан дьарыктаначчылар кинини кытта сирэй көрсөн ирэ-хоро кэпсэппиттэриттэн, бииргэ үлэлиир санаалаахтарыттан.

Республикаҕа биллэр-көстөр учуонай, экономическай наука кандидата, доцент Е. А. Давыдов уһун кэмнэ хотуур тимирин үөрэппит опытыгар олоҕуран, ураты сытыы хотуурдары оногторорго кэскиллээх былааннаах. Ол хотуурдары аҕаан, Марк Петровичка боруобалаттарыахтаах, быһаартарыахтаах. Манна тыа хаһаайыстыбатын министерствотын өйөбүлэ наада.

Бүлүүттэн кэлбит, оттоохуҥҥа элбэх кинигэ автора Анатолий Петровтыын сиһилии кэпсэппиттэр, инники былааннарын сүбэлэспиттэр. Марк Петрович кинилэр суруйуулларын, кинигэлэрин аахпыт, бу дьарыгар улаханнык туһаммыт буолан, мунура суох махтанар.

Кэбээйиттэн төрүттээх Е. С. Ноговицына көмөлөһөрүн биллэрбит. Намтан кыраайы үөрэтэр музей директора С. Е. Охлопкова анаан-минээн кэлэ сылдьыбыт.

Алмаас промышленноһыгар үлэлээччи Герасимов бэрт сонун идеялаах.

Былыргылар: «Дьоллоох киһи отчут буолар,» — дииллэрэ дириҥ өйдөбүллээх. М. П. кыра сааһыттан үлэҕэ бууспут-хаппыт буолан, мыыдарастаан хотуур музейын тэрийэр ыра санаата туолан эрэрэ — бу биһиги улуус эдэр дьонун үлэҕэ үөйүүга, онон утүө дьон буола улааталларыгар, биир ураты суолталаах буолара чуолкай. Онон Марк Петрович маны барытын таба өйдөөн, оҕону иитиигэ дьоһуннаах кылаатын киллэрбитэ сыаналанар аналлаах.

В. И. Николаев, учуутал

Араас дьикти этиилээх, кэпсээннээх дьоннор эмиэ бааллар эбит. Холобура, Хаҥалас киһитэ Дьөпөҥҥө биир өтөххө олох былыргы 2 хотуур, биир кыраабыл баарын эппит. Ол эрээри ити улахан ытык сир буоларынан, баччаанҥа диэри ким да ону ылбата-тыыппата үһү...

Уважаемый Марк Петрович!

Сегодня посетив вашу выставку «Хотуур — тэлэр дьарыгым», я была восхищена вашим энтузиазмом, собранием такого большого материала. Благодаря этому можно многое почерпнуть, узнать и познать насколько наш народ был талантлив.

Хотелось бы пожелать Вам, чтобы ваш «клад» не затерялся, а продолжали ваши дети, внуки. Здоровья, счастья и долгих лет.

Я. Чемпосова,
Олекминский улус

Элгээйиттэн сылдьааччы сэһэргээһинэ: «Былыр күүлэй буолбут. Ол кэнниттэн эмэгэт туруорбуттар. Итиэннэ бастаабыт киһи хотуурун үөл тиккэ туруору сыһыаран, кистээн кэбиспиттэр. Сүүһүнэн сыл кэнниттэн соторутааҕыта, ити сообщество маһы эрбии сылдьаннар «Дружбалара» ол хотууру таарыйбыт. Олус дьикти. Урут итинниги истибэт этибит. Билсиһиэх буолбут.

«Бичик» национальнай кинигэ кыһатын генеральнай директора А. В. Егоров бэркэ сиһилии сыныйан көрөн баран, «билсээр, көмөлөһүөхпүт» диэн бэйэтин визиткатын туттаран кэбиспит. Итинник улахан дуоһунастаах дьон хайаан да тылларыгар тураччылар.

Дьэ, онон Марк Петрович быыстапкатыгтан чахчы да астынан-дуоһуйан, инники үлэтигэр идея бөҕөтө хааланан, көмөлөөччүтүн кэккэтэ хаҥаан кэлбит.

Киһи ордук кэрэхсиирэ, М. П. Слепцов аҥардас хотуурдаах, мунньуунан эрэ мунурдаммакка, Горнай улууһун бастыҥ отчуттарын, кунай хотуурдаах от охсооччуларын туһунан бэрт интэриэһинэй матырыйааллары хомуйар. Күнтэн күн от үлэтигэр сыһыаннаах паапкалара элбээн, хальҥаан иһэр. Барыта сонун, барыта наадалаах.

Коллекция кос, собранные материалы по достижениям выдающихся косарей, по подготовке молодых косарей к началу сенокошения, идеи и предложения М. П. Слепцова имеют исключительно важное значение. Выставку коллекции Слепцова целесообразно организовать в основных скотоводческих улусах республики. Кроме того на базе коллекции Слепцова необходимо организовать музей кос (российских, самодельных). Целесообразно расширить и продолжать исследование состава металла особо острых кос, микроструктуры металла ножей кос на разных их участках, технологию и температурный режим закалки и отпуска кос и на этой основе добиться изготовления в Артинском заводе особо острых кос для тружеников села.

Е. Давыдов,
кандидат экономических наук,
доцент

Кини бу сайыннҥы кэмнэ хотуурдарын Быыстапкатын бэйэтин гарааһыгар туруорар. Интэриэһиргээччилэри онно ыҥырар. Итинтин бастаан бэс ыйын 8 күнүгэр 30 сыллааҕыта оскуоланы бүтэрбиттэрин көрсүһүүлэригэр арыйбыта.

Бу үлэтэ-дьарыга билиҥҥитэ бэйэтин улууһун иһинэн эрэ мунурданар. Онон кини кэҥиир, сайдар, республиканскай суолталанар туһугар атын улуустар көмөлөрүгэр наадыйар.

Улуус күндү олохтоохторо, эһиги ханна эмэ эргэ хотуурдаах, кыстыктаах, хататтаах, игилээх, от үлэтигэр сыһыаннаах атын туохтаах-эмэлээх буоллаххытына, Марк Петровичка биллэриҥ, тиксэриҥ, суруйуҥ дуу?! (Аадырыһа: Горнай улууһа, Бэрдьигэстээх с. Березовай уул. 20. т. 8-231-2-16-81).

Кэлин хотуур музейа тэрилиннэҕинэ, бэлэх биэрбиттэр ураты миэстэни ылыахтара, үйэтитиллиэхтэрэ, кэлэр көлүөнэҕэ кэпсэниэхтэрэ. Онон бэйэҕит тускутунан быһаарар суруктаах хаартыскаҕытын эмиэ ыытаргытыгар көрдөһөбүт!

Василий АЛЕКСЕЕВ,
«Үлэ күүһэ» хаһыат редактора

УЛУУ КЫАЙЫЫТА КЫЛААТЫН КИЛЛЭРБИТЭ

Саха сирин биллиилээх суруйааччыта М.Н. Тимофеев-Терешкин Аҕа дойду сэриитэ саҕаламмытыгар кырыыстаах өстөөҕү урусхаллаһыҥна ыҥырар, ийэ дойдуларын, Бүтүн аан дойду дьоллорун иһин, фашистары утары охсуһааччы саха хорсун-хоодуот ыччаттарын туһунан хоһооннору суруйталаабыта уонна саха норуотун иччилээх тылларын туттан өстөөҕү утары уодаһыннаах охсуһууга ыҥырбыта.

«Якуты на войне», «Якуты в тылу» — диэн хоһоон-хомуурунньуктара, кинигэлэрэ 1942-43-52-58 сс. Иркутскай, Дьокуускай, Новосибирскай, Москва куоракка бэчээттэнэн тахсыбыттара.

М.Н. Терешкин ити хоһоонҥо хоһуйталаабыт геройдара — олоҥхо бухатыырдарын нэһилиэнньиктэрэ. М.Н. Тимофеев-Терешкин кинилэр хорсун майгыларын саха народнай поэттара (олоҥхоһуттара, тойуксуттара) бэйэлэрин бухатыырдарын туһунан туттар тылларынан, уобарастарынан ойуулаабыта, суруйбута, хоһуйбута. Ол суруйбут, хоһулаабыт саҥа геройдара: нууччча командирын буулдьаттан быыһаабыт, бэйэтин түөһүнэн хаххалаабыт пехотинец саха Сафронов, ат кыыл сэриитигэ саха Степанов, танканы салаһааччы Тыркай уола Никита, зенитчик саха Харадай, ааттара-суоллара биллибэт сахалар — летчиктар, танкистар, парашютистар, снайпердар буоналлар.

Саха сирин биллиилээх поэта М.Н. Тимофеев-Терешкин саха дьоно сэриигэ геройдуу охсуспуттарын уруйдаабыта-айхаллаабыта.

Поэт сыгтыы бөрүөтүнэн, иччилээх тылынан дьонун-сэргэтин, өйүн-санаатын уһугуннаран, Саха сирин норуотун санаатын өрө көтөҕөн Улуу Кыайыыта кылаатын киллэрбитэ.

Поэт М.Н. Тимофеев—Терешкин сэрии сылларыгар суруйбут хоһооннорун бэчээттэнэн тахсыбыт хомуурунньук кинигэлэриттэн устан, суруйан биэрэбин.

Дмитрий УСОВ,
Нам

САХА СНАЙПЕРДАРА

Тыыннаах ыттар фашистар
Тымныыттан саллыбыттар
Хаар блиндаж хаххатыгар
Хахханнаҥы кирийбиттэр.
Хомурахтан, тибиттэн
Холустук куттаммыттар
Хорҕойдоро буоланнар
Хоргуйбуттар, тоҥмуттар.
Үстүүр саха снайпера
Үрүҥ хаарга саспыта
Үтүө маныырдыыт буолта
Үһүс күнэ туолбута.
Тымныы сир ыччаттара
Тымныыттан чаҕыйбаттар
Тыалтан саллыбаккалар
Тымтаннар охсуһаллар.
Сахабыт снайпердара
Саһылтан көссүөтүк
Сахар хаары булаллар
Саа эҥэри сатыыллар.
Тиинги ыта үөрэммит
Тимир илиитэ титирээбэт
Тиинги көрөр харахтан
Тимирэн биэрбэт фашист.
Фашист кыдьык саллаата
Баһа быга түстэ да —
Большевигым буулдьата
Баһын баран чокуйар.
Үс күнүстээх түүннэрбэр
Үтэн кэлбит фашиһы
Буһук тымныы буулаата
Булар буулдьа бултаата.
Үһүс суукка туолуута
Үөһэ уммут илиилээх
Үөгүлээбит биир фашист
Үс сахаҕа бэриннэ.
Ордууларын көөртөрө
Отут үс фашист тоҥмут
Отут үс өлөссөн өлбүт
Оппуттара биир эбит.
Алта уон сэттистэрин
Аатардаах үс снайпердар
Илдьэ баран штабка
Доппуруоска туруордулар.

УОРДАЙ ТЫЛЛАР

Аргы фашист аймаҕа
Аанналаан кэлэн арааттан
Сибэтиэй советскай сири
Сэрэппэккэ сиэҕим диэн,
Ыйыстаары сананан
Ыттыы үөмэн ыстанна.
Үтэһэтэ туолан
Үйэтэ мунурданан,
Күүһэ кыайбат булдугар,
Күрэхтэһэргэ сананан
Хара түөкүн соруммут, —
Хардата-хаана буолуо.
Эдэр-чэгиэн дуоп маспын
Эриэн кыылым эрийэн,
Охторбутун ким көөрдөй?
Очуос таастыыр хайабын
Түллэр долгун ньиккийэн
Түҥнэрбитин ким көөрдөй?
Дьоллоох норуот дойдута
Дьоһуннаах сир буолбута
Фашист дьайа бүрүйбэт,
Бары сибиэкиэ сырдыыр
Күндээрэр им буолбута,
Күүһэ-уоҕа сиппитэ.

Ыттыйбыт фашист
Ырдьыгынаан кэлтиттэн
Көҥүлү туппут норуот
Күүрэн, долгуйан турда,
Кыйахана хааннара
Кыдьымахтыы түлүннэ.
Чэрдээх илии охсуута
Фашистары ыттара
Чэчэгэйин тэҥиэҕэ,
Тоноҕоҥун тоһутуо,
Модун күүс дайбааһына
Моонньутун булгурутуо.
Эйэлэргэ баҕалаах
Элбэх омук аҕата —
Ытык Сталиммыт ыйбыт
Ыллыгыгар тураммыт,
Кытаанах хааннаныыбыт
Кыайыыга күүстэннибит.
Фашист баһын быһаммыт
Бардамын бахтатаммыт,
Баһаам элбэх омугу
Батталтан босхолуохпут
Хандалыаммыт норуоту
Хааннаах уос-сиэмэх үөн
Хаайыыттан
быыһыахпыт.
Кыайтарбыттар өстөрө
Кыһыл чаҕылҕан буолан
Үлтү охсуо эйигин,
Үгүстүкэн кыраннын
Эн оҥорбут алдьархайгын
Эттээх хааҥынан төлүөн.
Фашист өттө самыннын,
Большевик саргыланнын!
Хотторбот боотур Сталин
Коммунист партията,
Аатталаах Кыһыл Армията
Айхалбытын туттуннар!..

ПОДВИГ ПЕХОТИНЦА САФРОНОВА

Имя бойца Сафронова,
Героя Красной Армии,
Сына народа якутского
Грозное имя славлю.
Имя бойца Сафронова,
Земляка моего бесстрашного,
Гордость народа якутского,
Храброе имя славлю.
Родину нашу священную
Землю нашу великую
Нашу тайгу и пастбища
Наши дома и хижины
Народ наш трудолюбивый,
Старых и малолетних,
Дедов и ребятишек
Сестер, матерей и братьев
Грудью своей защищая,
Встал на Западном фронте
Мужественный Сафронов.
Подобно птице — соколу,
Гнездовьев оберегающему,
Навстречу врагам рванулся
Бесстрашный якут Сафронов.
Подобно лосю могучему,
Стадо свое охраняющему,
Навстречу фашистам
ринулся
Храбрый якут Сафронов.
Медведем горным матерым
Во время ночной атаки
В окоп фашистский прыгнул
Смелый якут Сафронов.
Направо и налево
В упор и в боковины,
Штыком своим и прикладом
Разил герой Сафронов.
Подобно птице дятлу,
Лиственницу долбящему,
Штыком своим граненым
Фашистов долбил Сафронов.
Подобно птице ястребу,
Когтящему куропатку,
Штыком своим граненым
Фашистов долбил
Сафронов.
Якутский глаз наметанный:
В полночь видит как в полдень
И вот в кромешной темени
Увидел якут Сафронов
Дуло винтовки вражьей,
Целящейся в командира,
Русского лейтенанта.
Грудью своей геройской
Закрыл боец Сафронов
Славного командира.
Упал молодой Сафронов,
Упал на сырую землю
Глаза его не закрылись.
Сквозь кровь,
Сквозь дым,
Сквозь темень
Мертвый видел Сафронов:
Друзья его боевые,
Красные пехотинцы, —
Дети семьи народов, —
Закололи штыками
Гитлеровского бандита.
Честное дело мести
Сделано было честно.
Кровью за кровь платились
Дикие псы фашисты
Было так, есть и будет...
Сын Страны Советской
Сын земли якутской,
Сын холодной бури, —
Был ты в бою, как пламя.
Ты не боялся смерти,
Ты не боялся бури,
Ты не боялся боя,
Родину оберегая.
Воин орлиной стаи,
Слава тебе и почесть,
Спишь ты от нас далеко,
Дух твой в земле отцовской

Нас призывает к битве,
Нас призывает к мести.
Дело твое живое
Подвигом завершилось.
Дед твой, давно ослепший,
Вижу я нынче ясно
Слава твоя, бессмертна,
Подвиг твой мы запомним.
Нынче пою я песню,
Песню грядущей битвы.
Нынче я гордо славлю
Имя твое, Сафронов.

1941 год

ОҔОҔО ҮТҮӨНҮ, КЭРЭНИ

Аһымал **БАҔАРАН** Аһымал

Улуустаабы дьиэ-кэргэн уонна оҕо отделын (сал. М.М. Винокурова) туруорсуутунан приюттаах оҕолор социальнай реабилитацияларын киинэ аҥыллыыта. Бу киини 1999-2000 сылтан саҕалаан туруорсуу тэмпэтэр, дьэ, коҥул ылан аҥыллан, үлэтин-хамнаһын бу аспыт ыйтан саҕалаата. Саҥа үлэҕэ киирбит тэрилтэни сэҥээрэн уонна ону дьон дьүрүүгэр таһаарар сылтан, иилээн-саҕалаан, дьаһайан үлэлэтэр директор Любовь Михайловна Маркованы көрсөн кэпсэттим, приют буолуохтаах дьиэни баран көрдүм, билсистим.

— Любовь Михайловна, бу тэрилтэҕит туох сыаллаах-соруктаах, туох санааттан аҥыынна? Кыратык кэпсии түһүөк буолаарай?

— Бу оҕолор приюттаах социальнай реабилитация киинин туруорсубуппут балайда ыраатта. Ол эрэн ыарахаттар мэһэйдээннэр саҥа аҥыллан үлэлээн эрэбит. Манна РФ президенэ В.В. Путин таһаарбыт программата көмөлөстө. Бу программаҕа биһиги туруорсуубут сөбүлэҥи ылан, көҥүл биэрдилэр. Бары билэрбит курдук социальнай балаһыанньа улуус үрдүнэн ыарахан туруктаах. Кытаанах, уустук дьыҥалаах, көрүүтэ суох хаалбыт оҕолор биһиги кэккэбитигэр баалларын көрө-билэ сылдьабыт.

Үлэбит сыала-соруга диэн — мөлтөх социальнай балаһыанньалаах дьиэ-кэргэн оҕолоругар, араас түбэлтэнэн көрүллэр-харайыллар усулуобуйата суох хаалбыт кыра, орто саастаах оҕолорго социальнай суһал көмөлөһүү ойоруу. Кинилэр манна көмүскэли, харалтаны ылыахтара. Ол курдук тото-хана аһыахтара, сылаастык, сымнаҕастык утуйуохтара, оонньуохтара, дьарыктаныахтара, үөрэниэхтэрэ, талааннарын, дьоҕурдарын сайыннарыахтара. Сорох оҕолор, холобур, барар-кэлэр сирдэрэ суох буолан, кыһын тымныыга подъездарга хоноллор, аччыктаан, араас ыарыыга ылларан, балыыһаҕа киирэллэр, олоххо интэриэстэрэ сүтэн, үөрэх, дьарык диэҥнэ кыһаммат буоналлар, араас буруйу, куһаҕан быһыыны таһааралар. Оҕо маннык дьылҕаланыытыгар, маннык балаһыанньаҕа киириитигэр ким буруйдааҕый? Биһиги бары көрөбилэ сылдьар дьон, бу маннык олохтоох оҕолорго көмөлөһөхтээхпит.

— Үлэбит-хамнаскыт, саҥа саҕалаһыннаргыт түһүнан сырдатыахтыт дуо?

— Бу тэрилтэ оҕолору эрэ көрөр-харайар буолбатах, оҕо төрөппүттэрин кытта эмиэ үлэлэһэбит. Оҕолору психологтар, социальнай педагогтар кэтэҕэн көрөн, кинилэри кытары үлэлэһиэхтэрэ, обществоҕа туһалаах дьон буоналларын туһугар иитии үлэтин ыытыахтара. Анал воспитателлэр, учууталлар иитиэхтэрэ, үөрэтиэхтэрэ.

Билигин, саҥа арыллан эрэр тэрилтэ буолбарыт быһыытынан, үлэбит-хамнаспыт үгүс. Ол курдук тэриллии документаннары саҕалаһыннан өрөмөөннэ тиийэ. Үлэһиттэрбит тахсан өрөмөөн ыытан эрэллэр.

Кырдьык, тэлгэһэлэрин ыраастаан, бөҕүн-сыыһын чөмөхтөөбүттэр, дьиэ ис бараанын өрөмөөнүн саҕалаары сылдьаллар. Бу тэрилтэ урукку МПМК хонтуоратын дьиэтигэр аҥыллар буолан, саҥардыы, чөлүгэр түһэрии үлэ күүскэ барыыһы. Дьиэ ахыыата сытыйан, баалкыта эмэҕирэн бүппут, штукатурка-лара, истиэнэтин испиэскэлэрэ дэлби түһүгэлээбиттэр. Ол эрэн киэҥкуон, үгүс хосторо ыраас, сырдык буолуох чинчилээхтэр, оноҥулуннаҕына, өрөмөөннэннэҕинэ тупсаҕайбыһыылаах, чэбдик салгыннаах, киһи эрэ үлэлиэх, олороох дьиэтэ буолуох кэринээх.

— Кырыысабытын абырахтаан сайыҥны ардахтан, сииктэн хаххалаатыбыт, завхоспут Н.П. Ушницкая сүүрэн-көтөн оҕурсу үүннэрэргэ теплица туттубут, онно оҕолор үлэлиэхтэрэ.

— Лаҕырдаргыт үлэлэрэ хайдах саҕаланнылар?

— Лаҕыр үлэтин сырдатар буоллахха, билигин сайыҥны бириэмэҕэ тэрилтэбит базатыгар икки оҕо лаҕырын астыбыт. Онон көмөлтө үлэбитин лаҕыр быһыытынан саҕалаатыбыт диэххэ сөп. От ыйын 1 күнүттэн 24-гэр дылы лаҕыр оҕолору мунньан, күнүнэн сылдьан үлэлиирэ былааннанна.

14 саастарыттан улахан оҕолорго «волонтер», онтон кыраларга «оздоровительнай» лаҕырдар үлэлииллэр. «Оздоровительнай» лаҕырга быраас тахсан, профилактика үлэтин ыытан эрэр. Кини оҕолор ыарыыларын диагноһын чинчийэр, хас биирдиилэригэр эмп, битэмиин анаан эмтиир-томтуур. Доруобуйа да өттүнэн оҕолор мөлтөхтөрө, көрүүгэ-истиигэ наадыйаллара биллэр дьыала буоллаҕа. Бу лаҕыры С. З. Шадрина салайар. Онтон волонтер оҕолор ырааһырдыы өттүгэр үлэлииллэр. Кинилэри М.И. Протопопова иилээн-саҕалаан илдьэ сылдьар. Кырааска, испиэскэ көһүннэҕинэ кыргыттар дьиэ ис үлэтигэр сылдьыахтара, уолаттар үлэһит эр дьоннорбутунуун дьиэ тас, тэлгэһэ үлэтигэр үлэлииллэр.

Бу лаҕырдарбытыгар сылдьар оҕолор сүрүн састаптара элбэх оҕолоох, үлэлээбэт төрөппүттээх, материальнай өттүнэн кыамматтүгэммэт ыал оҕолоро буоналлар. Волонтердар күнүгэ 3-4 чаас үлэлииллэр, сыныналаҥ кэмнэрин туһалаахтыкатаараллар: оонньоон, интеллектуальнай оонньуулары ыытан, сөгүөлээн, араас мероприятиены тэрийэн. Оҕолор күнүгэ биирдэ күнүс улуустаабы «Сандалы» остолобуойга баран тото-хана аһыыллар.

— Любовь Михайловна, билиҥи туруккунан тэрилтэҕитигэр туох кыһалҕалар баалларый?

— Тэрилтэбит дьиэтинэн-уотунан улуус дьаһалтата урукку МПМК хонтуоратын анаан биэрдэ, үлэбитин иилээтэ-саҕалаата. Ол курдук, социальнай боппуруоска баһылыгы солбуйааччы Н.Х. Горохов сүбэнэн-аманан, тоҕоостоох кэмнэ транспорынан көмөлөһөр.

2002 с. көрүллүбүт бюджеппыт быстар кыра. Инньэ гынан дьиэниуоту чөлүгэр түһэрэргэ, өрөмүөн үлэтин ыытарга ыарахаттар, уустуктар элбэхтэр. Онтон сылтаан көмөҕө наадыйан, олохтоох дьаһалта салайааччыларыгар, кыахтаах дии санаабыт тэрилтэбитигэр көрдөһүү сурук ыыппыппыт уонна тиксэрэ сылдьабыт. «Промкомбинат»(сал. Румянцев Н.И.), АО»Быйаҥ»(Окороков Р.Е.), УПК»Эрэл»(сал. Кириллина Н.Е.), «Лесхоз»(сал. Иванов Е.И.), «Быткомбинат»(сал. Степанов Я.В.), киин балыыһа(Макаров В.В.) туох кыахтаахтарынан көмөлөһүөх буолбуттара, »Намгэстрой»(сал. Федоров А.А.) уу кутар икки буочука биэрэн, теплица үлэтигэр туһаны оҥордо.

— Инники былаанныт?

— Инникитин оскуолалары, оҕо тэрилтэлэрин, олохтоох дьаһалталары кытары чугастык үлэлэһэр санаалаахпыт. Онтон кэлин кэтэх хаһаайыстыба тэринэрбит буоллар, оҕолору үлэҕэ-хамнаска уһуйан, бэйэни-бэйэ көрүнэн дьоҕур ылаллырыгар туһалаах буолуо этэ.

Бу уустук кэмҥэ аттыбытыгар сылдьар кыаммат, бэйэни кыайан салайыммат, оҕону-урууну көрүммэт дьиэ-кэргэн оҕолоругар көмө-тирэх наадалаах. Сөптөөх көрүүтэ-истиитэ суох ыалга оҕолор сайдыбакка, үчүгэйдик үөрэммэккэ хаалаллар. Биһиги үлэбит общество хаачыстыбаннай өттүнэн тупсарыгар аналлаах.

Бу курдук санаалаах, сыаллаах-соруктаах, былааннаах оҕо социальнай реабилитациятын киинэ. Тэрилтэ үлэһиттэригэр уонна тэрилтэҕэ бэйэтигэр үрдүкситиһиилэри, улахан эппиэттээх үлэлэригэр чаҕылхай түмүктэри баҕарыаҕыҥ, норуот иннигэр кыһамныларын иһин барҕа баһыыбабытын этиэҕиҥ, Любовь Михайловна кэпсээнин иһин махтаныаҕыҥ!

О. Потапова

М.Аммосов төрөөбүтэ 105 сылыгар

ХАТЫРЫК ЧЕМПИОННАРЫ КӨРСӨР

От ыйын 10 күнүгэр Хатырык нэһилиэгин спортивнай олоҕор өтөрүнэн буолбатах кэрэ-бэлиэ түгэн буолла. Сахалартан бастакы көҥүл туһааҕа олимпийскай чемпион Роман Дмитриевы, сахалартан бастакы 100 км. сүүрүүгэ аан дойду чемпионкатын Татьяна Жирковаҥы, быйылгы дьылга Саха сирин мунньуур күүстээҕин Николай Дьяконовы Хатырык олохтоохторо көрөр-истэр дьоллоннулар. Биһиги улуу киһибит — М.К. Аммосов 105 саастыгар анаан бу үтүө түгэни тэрийбит Петр Наумовка махтал улахан. Кини көҥүлэ-эҥинэн Саха сирин 10 бастыҥ быһыйа дьоллоох Дьокуускай куораттан Хатырыкка дылы 120 км. сүүрэн-тэбэн кэллилэр. Сарсыарда куораттан М. Аммосов музейыттан 6 саастан хараҕын хайа тардаат Хатырык диэки түһүнэн кэбиспиттэр. Бу күн Бөтүрүөп куйааһа кинилэри тургутардыы өссө сытайан итийэн биэрдэ, 40 кыраадыны ааһыы кыайбата. Аны асфальт суол итиитигэр буспут дьону Намтан Хатырыкка дылы хайыр таас суол экзаменнаата. Ол эрээри 3 эр бэрдэ, биһиги үөрүөхпүт быатыгар биир дойдулаахтар-быт Петр Наумов, Семен Охлопков уонна ыалдьыппыт Семен Дедюкин бу уннуктаах уһун айаны тэппит атахтарын кубулуппакка 120 км. Хатырыкка түмүктээтилэр. Манна даҕатан эттэххэ биһиги улууспут чиэһин сүүрэр суолга элбэхтик көмүскээбит киэн туттар спортсменнарбыт Ион Васильев, Семен Охлопков Россия спордун маастарын нуорматын толорбуттарын туһунан үөрэ иһиттибит. Маастары отунан-маһынан оҥорбоккун, буолаары буолан Россия киэнин. Бу өр сыллаах эрчиллик, спортка бэриниилээх буолуу туоһута буола ара саарбаҕа суох. Дьэ, онон аан дойду чемпионката Татьяна Жиркова Дьокуускайтан, Намтан, Модуттан сүүрэн кэлбит дьон ардыгыттаах балай эмэ элбэх дьон мустубут Хатырык стадионугар сүүрэн киирэр. Кини кэнниттэн «Тыгын оонньууларын» кыайыылаах Түбэттэн төрүттээх Николай Дьяконов быыппастар былчыҥнаах, быыра быһыйынан, кыраҕы хараҕынан тэгил сиртэн- тэҥнээхтэрин тиэрэ көтөн улуус-улуус аайыттан уларсаччыларын умса ураннылбыт «УАЗ» массыынатын дьонун-сэргэтин иннигэр сүүрдэн аҕалан туруорар.

Дьон «ураа» хаһыынан уруйдуу-айхаллыы көрсөллөр. Ытык кырдьаҕас Көстөкүүн Тиэхэнэп алгыс этэн, тойук туоЙаҥаал уотун уохтаах кымыһынан күндүлүүр.

Эҕэрдэ тылы маҥнайгыынан Хатырык дьаһалтатын баһылыга Е. Собакин ылар. Кини саханы саха дэппит олимпийскай чемпион, билигин ыччат министрин солбуйааччы Р.М. Дмитриевы билиһиннэрэр. Аан дойду чемпионкатын Т. Жиркованы уонна «Тыгын оонньууларын» кыайыылаах Н. Дьяконовы эҕэрдэлээн тыл этэр.

Улуус баһылыга А. Дьяконов Т. Жирковаҕа улуус үрдүкү наҕараадатын бочуотунай грамотаны уонна 50 тыс. солк. харчыны туттарар. Аан дойду чемпионкатыгар улуус кылаабынай араһа В. Макаров «Отличник здравоохранения» дастабырыаннааны туттарар уонна 150 тыс. солк. харчы бэлэх бэриллэрин иһитиннэрэр. Нам селотун баһылыга Д. Корякин чемпионканы эҕэрдэлээн туран Намҥа дьиэ уһаайбата бэриллэрин туһунан дьаһалы аҕаар уонна эбиитин гаанын босхо киллэриэх буолан эрэннэрэр. Ыччат министрин солбуйааччы Р. Дмитриев «Отличник физической культуры» дастабырыаннааны уонна грамота туттарар. Дьэ, итинник аан дойдуга 100 км. иннин биэрбэтэх быһый кыыспытын бэйэбит кыахпытынан, күүспүт тиийэринэн чиэстээтибит. Манна аҕыйах хонуктаах ааҕыта көҥүл тустууга Россияҕа чемпионнаабыт, призердаабыт уоллаттарбытыгар Президент бэлэҕин саналаах тоҕоостоох. Төһө да тустуубутун өрө туттарбыт сүүрүүгэ аан дойдуга чемпионкабыт Татьяна Жирковабытын правительство, Президент үчүгэй хараҕынан көрөрө буоллар диэн баҕа санаа баар.

Намнар күөн туттар уолбутугар Николай Дьяконовка улуус дьаһалтата эмиэ бочуотунай грамота, сотовай телефон уонна дьиэ туттарыгар анаан 30м3 мас биэрдэ.

Чахчы да намнар быйыл спорт чаһыгар табылынныбыт. Кыыспыт аан дойдуга баппата, уолбут өрөспүүбүлүкэни үлтү хаамта.

Бу үтүө бырааһыныыны тэрийбит Дьокуускайдааҕы «Дьуулуур» сүүрүү кулуубугар, «Нам» түмсүүтэ уонна чуолаан спорт маастара Петр Наумовка Хатырык олохтоохторо махталларын тиэрдэллэр. Маннык дьонноох буолан саха омук үгүс үйэлэргэ өлөн-быстан биэрбэтэ чахчы.

Эрчим БАҺЫЛ,
Хатырык

ИҺИРЭЭ ТЫЛЛАР

Күндү аҕабытын, эһээбитин, хос эһээбин, быраппын, таайбын **ПЕТР НИКОЛАЕВИЧ ПЕСТРЯКОВУ**, Нам улууһун бочуоттаах гражданинын, сэрии кыттыылаҕын 75 сааскынан итиитик-истиҥник эҕэрдэлиибит.

Эйиэхэ, күндү киһибитигэр, оҕолоргор, сиэннэргэр, хос сиэҥнэр бөҕө тирэх буолан сүбэҕинэн-амаҕынан, олоххо чөл сыһыаҥнынан, дьулуургунан, ыраас өйүгүнэн-санааҕынан өссө да өйөбүл, холобур буоларгар, кырдьары-ыалдьары билиммэккэ уһуннук үөрэ-көтө дьоллоохтук олороргор баҕарабыт.

Оҕолорун, кийиитэрин, күтүөтүн, эдьиийин, балтын, хос сиэнин

Считать недействительным утерянный аттестат о среднем образовании А 5238460, выданный НСШ-2 14 июня 2000 г. на имя Трифонова Алексея Ивановича.

Нам улууһун Түбэ нэһилиэгин дьаһалтата ытыктыыр киһибитигэр Саха Республикатын үөрэҕириитин ветераныгар, «Буквары», хас да методическай учебнай пособиелар авторбарыгар Охлопкова Мария Егоровнаҕа, кини оҕолоругар, аймахтарыгар тапталлаах, албэҕи эрэннэрэр суду киһита, улахан уола

ОХЛОПКОВ
Николай Николаевич

Москва куораттан Түбэҕа сынньана кэлэн баран соҕуччу өлбүтүнэн дириҥ кутурҕанын тиэрдэр.

Олохтоох дьаһалта

Нам улууһун дьаһалтата, улуус депутаттарын Муниьаҕа, ветераннар сүбэлэриттэрэ убаастабыллаах уола, тыыл ветерана Мария Егоровна Охлопковаҕа кини тапталлаах уола

ОХЛОПКОВ
Николай Николаевич

ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Күндү кэргэним, ийэбит Хамаҕатта олохтоохо

НАЗАРОВА
Варвара Михайловна

б.дь. от ыйын 11 күнүгэр күн сириттэн соҕуччу, хомолтоохтук олохтон барбытын дириҥник курутуйан туран бары биһэр дьоммутугар, дьүөгэлэригэр, доҕотторугар, биригэ үлэлиир коллегаларыгар, үөрэммит оҕолоругар иһитиннэрэбит.

Кэргэнэ, оҕолоро

Күндү уолбутугар, убайбытыгар Назаров Семен Петровичка, сиэннэрбитигэр Аленаҕа, Наташаҕа, Сеняҕа, ийэтигэр, биригэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар тапталлаах кэргэнэ, ийэлэрэ, кыыһа, балтылара

НАЗАРОВА
Варвара Михайловна

эдэр саһыгар соҕуччу, хомолтоохтук күн сириттэн барбытынан дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Ийэтэ, аҕата, биригэ төрөөбүттэрэ, кийиттэрэ, күтүөттэрэ

Хамаҕатта олохтоохор Назаров Семен Петровичка, оҕолоругар Аленаҕа, Наташаҕа, Сэмэнчиккэ таптыыр ийэлэрэ, биригэ үлэлээбит коллегабыт

НАЗАРОВА
Варвара Михайловна

эдэр саһыгар соҕумардык күн сириттэн барбытынан дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Нам улууһун **пенсионнай сулууспа коллектива**

Биригэ улаапыт, үөскээбит дьүөгэбит

НАЗАРОВА
Варвара Михайловна

соҕумардык өлбүтүнэн кини кэргэнигэр, оҕолоругар дириҥ кутурҕаммытын биллэрэбит.

Биригэ үөрэммит табаарыстара 1975 с.

Күндү кийиитпит, саҥаспыт

НАЗАРОВА
Варвара Михайловна

эдэр саһыгар хомолтоохтук күн сириттэн барбытынан оҕолоругар Аленаҕа, Наташаҕа, Сеняҕа, кэргэнигэр Семеннга, биригэ төрөөбүттэригэр, ийэтигэр, аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрэдэбит.

Оконешниковтар, Пестряковтар, Аргуновтар

Күндү кийиитпит, саҥаспыт

НАЗАРОВА
Варвара Михайловна

хомолтолоохтук өлбүтүнэн оҕолоругар Аленаҕа, Наташаҕа, Сеняҕа, ийэтигэр, кэргэнигэр, биригэ төрөөбүттэригэр, бары аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Эдьигээнтэн Емельяновтар, Дьокуускайтан Емельяновтар, Захаровтар, Львовтар, Томпоттон Филипповтар

Улуус дьаһалтатын социальнай хараҕаа управлениета, улуустааҕы социальнай страхование фондата уонна дьиэ кэргэн отдела биригэ үлэлиир коллегалара, социальнай көмө отдалын специалиһа, Хамаҕатта олохтоохо

НАЗАРОВА
Варвара Михайловна

хомолтолоохтук эдэр саһыгар өлбүтүнэн кэргэнигэр, оҕолоругар, чугас аймахтарыгар дириҥ кутурҕаннарын биллэрэллэр.

Убаастыыр дьоммутугар Варвара Ефремовнаҕа, кини оҕолоругар таптыыр кыыһа, балтылара, эдьиийдэрэ, кэргэнигэр Семен Петровичка, оҕолоругар тапталлаах кэргэнэ, ийэлэрэ

НАЗАРОВА
Варвара Михайловна

олус хомолтолоохтук күн сириттэн барбытыгар дириҥ кутурҕаммытын биллэрэбит.

Новгородовтар, Егоровтар

Эдьиийбитигэр Матрена Петровна, күтүөппүтүгэр Петр Романович Назаровтарга уонна кинилэр оҕолоругар кийиттэрэ, саҥастара, бырааппытыгар Сеняҕа уонна оҕолоругар тапталлаах кэргэнэ, ийэлэрэ

НАЗАРОВА
Варвара Михайловна

соҕумардык күн сириттэн барбытынан дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Алексеевтар, Архиповтар, Колтовскойдар, Попова, Федоровтар, Колодезниковтар, Савиннар, Слепцовтар, Сидоровтар

Никольскай нэһилиэгин олохтоохо биригэ үлэлээбит коллегабыт

ШАДРИНА
Клавдия Ивановна

ыарахан ыарыыттан күн сириттэн барбытынан биригэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Нам улууһун пенсионнай сулууспата

Нам улууһун үөрэҕин управлениета, профсоюз улууһаабы комитета управление материальнай отдалын салайаччыта Габышев Григорий Федорович тапталлаах ийэтэ ула, тыыл ветерана

ГАБЫШЕВА
Татьяна Иннокентьевна

ыалдьан өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Күндүтүк саныыр эдьиийбит

ГАБЫШЕВА
Татьяна Иннокентьевна

эмискэ ыалдьан күн сириттэн туораабытынан күтүөппүтүгэр Федор Федоровичка, оҕолоругар, кийиттэригэр, сиэннэригэр дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Олесовтар, Мальцевтар

Улуустаабы кинн балыыһа администрацията, профкома улуус педиатра Габышева Татьяна Федоровнаҕа, приемнай покой санитаркатыгар Габышева Мария Лазаревнаҕа, бары аймахтарыгар тапталлаах ийэлэрэ, эбэлэрэ

ГАБЫШЕВА
Татьяна Иннокентьевна

өлбүтүнэн дириҥ кутурҕанын тиэрдэр.

Убаастыыр саҥаспыт

ГАБЫШЕВА
Татьяна Иннокентьевна

ыараханнык ыалдьан күн сириттэн туораабытынан убайбытыгар Федор Федоровичка, оҕолоругар, сиэннэригэр дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Намтан, Амматтан, Мэҥэ-Хаҥаластан Габышевтар, Дьокуускайтан Григорьевтар

Биригэ үөрэммит дьүөгэм

КАЛИНОВА
Люда

хомолтоохтук күн сириттэн барбытынан ийэтигэр Калинова Мария Федоровнаҕа дириҥ кутурҕаммын тириэрдэбин.

Туйаара

Искра нэһилиэгин дьаһалтата, оскуолатын коллектива оскуолабыт учуутала Калинова Ия Петровнаҕа чугас дьонноругар таптыыр балта

КАЛИНОВА
Людмила Петровна

хомолтоохтук өлбүтүгэр дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Нам улууһун «Илгэ» потребительскай обществотын, улуспутун сэбиэтэ, бырабылыанньалара, профкома, кырдьаҕастарын сэбиэтэ райпо урукку улэһитэ ула, тыыл ветерана

ЕГОРОВА
Марфа Прокопьевна

уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан кини оҕолоругар, аймах-билэ дьонноругар дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Күндүтүк саныыр дьоммутугар Атласов Р.М., Атласова А.Н. тапталлаах ийэлэрэ ула, тыыл ветерана

АТЛАСОВА
Анастасия Игнатьевна

уһун ыарахан ыарыыттан күн сириттэн барбытынан дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Намтан Кириллиннэр, Москвитиннэр, Поповтар, Максимовтар, Модуттан Тихоновтар, Дьокуускайтан Кириллиннэр, Земятиннэр

КЭРИЭСТЭБИЛЛЭР

Бу дьыл от ыйын 17 күнүгэр биһиги туспутугар үгүс үтүөнү оҥорбут, сүбэама, дурда-хахха буолар күндү киһибит, тапталлаах кэргэним, аҕабыт, эһэбит, хос эһэбит Новгородов Владимир Дмитриевич ыараханнык ыалдьан биһиги кэккэбититтэн туораабыта номнуо биир сыла туолар.

Владимир Дмитриевич 1934 с. бэс ыйын 14 күнүгэр Нам улууһун Салбаҥ нэһилиэгэр төрөөбүтэ. Төрөппүттэрэ аҕата — Новгородов Дмитрий Николаевич (Дэгээм), ийэтэ Новгородова Евдокия Львовна 22 оҕоломмуттара да икки уол Володя, Дима ордон хаалбыттара.

Владимир Дмитриевич кыра саһыттан колхозка үлэлээбитэ. Оскуолаҕа үөрэнэ барбатаҕа, онон 11 саастыттан ньирэйдааһатыытыгар, балбаах тиэйиитигэр, уу баһыытыгар сылдьыыбыта, улахан дьону кытта тэҥнэ үлэлээбитэ. Ол туоһутунан «1941-45 сс. үлэҕэ килбиэнин иһин» мэтээлинэн наҕараадаламмыта.

1992 с. пенсияҕа тахсан да баран колхозтарга, «Нам», «Комсомольскай», «Таастах» совхозтарга барыта 47 сыл устата наар сүөһү үлэтигэр үлэлээбитэ.

1971 сылтан 1987 с. ыччат сүөһүнү көрүүгэ бары дьоҕурун ууран үлэлээбитэ, субан сүөһү бостуугунан уһуннук үлэлээн идэтин чахчы баһылаан «Бастакы кылаастаах сүөһү иитиитин маастара» диэн ааты 1974 с. ылбыта. Субан сүөһү бостуугун быһыытынан маҥнайгы үчүгэй түмүгү 1973 сыллаахха көрдерен «Оройуон чемпион бостуурга» аалай лиэнтэни кэтэр чиэстэммитэ. «Бүтүн Союзтааҕы социалистическай куоталаһыы кыайыылаах» знагынан наҕараадаламмыта. Итинтэн салгыы үлэ көрдөрүүтэ утум-ситим тупсан барбыта. 1974-75 сс. совхоһун үрдүнэн бастыҥ көрдөрүүнү ситиһэн «Чемпион бостуук» ааты ылбыта. 1975 с. Владимир Дмитриевич оҕоҕор биир кэрэ-бэлиэ кэмнэн буолбута, ити сыл күүрэннээх үлэтин түмүгүнэн норуот хаһаайыстыбатын ситиһиилэрин Бүтүн Союзтааҕы быыстапкатын үрүҥ көмүс мэтээлинэн бэлиэтэммитэ уонна «Тохсус пятилетка ударнига» знагынан наҕараадаламмыта. Уон иккис пятилетка иккис сайыныгар В.Д. Новгородов уонна коммунист А.П. Охлопков Өргөлөөххө 196 субаны сайылаппыттара, совхоз биирдии сүөһүнү 95 кг. улаатыннарарга сорудахтаабыта, онтон бостууктар 110 кг. төлөһүтэргэ үрдэтиллибит эбэһээтилистибэ ылымыттара, бостууктар ити эбэһээтилистибэлэрин хас биирдии субаннарын 114 кг. төлөһүтэн аһарбыттара. Звено ити сыл төлөһүтүүгэ оройуоннаа ыытыллыбыт куоталаһыыга бастаабыта. Аҕабыт Владимир Дмитриевич улууска ыччат сүөһүнү төлөһүтүүгэ 9 төгүл «чемпион бостуук» ааты ылбыта. Бу дьыл от ыйын 16 күнүгэр күндүтүк саныыр бырааппыт, убайбыт, аҕабыт

Сивцев Николай Семенович хомолтолоохтук, соҕуччу суох буолбута номнуо биир сыла буолар. Кини 1961 сыл бэс ыйын 23 күнүгэр Искра бөһүөлэгэр төрөөбүтэ. Хатыҥ Арыы оскуолатын ситиһиилээхтик бүтэрбитэ. Оскуола кэнниттэн, Хатыҥ Арыы совхоз Искра отделениетыгар араас үлэлэргэ үлэлээбитэ. 1980-82 сылларга ытык иэһин толоро Советскай армия кэккэтигэр ыҥырыылаах, Читинскэй уобаласка сулууспатын ааспыта.

Армия кэнниттэн төрөөбүт сиригэр кэлэн фермаҕа аһатааччынан үлэлээбитэ. Онтон 1982-1997 сылларга эҥкилэ суох сылгыһыттаабыта. Үлэлээбитэ кэмнэригэр араас грамотанан, махтал суруктарынан бэлиэтэммита.

Кэлин совхозтар ыһыллыбыттарын кэннэ, бэйэтин кэтэх хаһаайыстыбатынан дьарыктаммыта.

1983 сыллаахха Тулагы бөһүөлэгиттэн сылдьар Еленалыын холбоһон ыал буолбуттара Нэһилиэккэ элбэх оҕолоох ыал аҕата буолан ньир-бааччы олорбуттара. Дьиэ кэргэнигэр, дьоҥҥо-сэргэҕэ үтүө суобастаахтык үлэлээн-хамсаан барбытын бэлиэтиибит. Оҕоҕун бутэһик күннэригэр дылы үлэ үөһүгэр сылдьыыбыта.

Бырааппыт кылгас оҕоҕун алта оҕолоро салгыахтара. Биһиги убаастыыр бырааппыт Коля олорон ааспыт оҕоҕун өйдүү-саныы сылдьыахпыт.

Ийэтэ, кэргэнэ, оҕолоро, биригэ төрөөбүттэрэ, аймахтара

Олохтоох телестудия «Нам» ТРК ГУ биэриилэрэ от ыйын устата атын каналга (1-кы) көстө. Онон телевизоры көрөөччүлэр НТВ уонна олохтоох студия биэриилэрин телевизоргытын настройкалаан көрөргүтүн умнуман. НТВ программатын аннынан сүүрэр строкаларынан биллэриилэри биэрэбит.

«Нам» ТРК ГУ

РЕДАКТОР В.Г. КАСЬЯНОВ

ОТДЕЛЛАР: информация, сурук, төрүт культура, — 21496; ; бухгалтерия — 21332; факс — 21332; "НАМ" ТРК — 21632; иллюстрация уонна реклама (секретариат), редакционнай издательскай система — 21141

Тэриллэн таһаараччылар: СР Правительствота, Нам улууһун дьаһалтата, редакция коллектива. Маассабай информация средстволарын туһунан РФ Сокуоннарын тутуһууну хонтуруоллуур уонна регистрациялыыр РФ бэчээккэ Госкомитетын СР региональнай управлениетыгар регистрацияламмыт нүөмэрэ — Я 0085.

Сурукка аккаастын-суолгутун, үлэрэ-тин, дьиэрэт аадырыһын чопчу ыйыҥ. Редакцияҕа киирбит суруктар төннөрүллүбэттэр. *Автор этэрэ хаһыат санаатыныын мэлдьи биир буолбат.*

"ЭҢСИЭЛИ" - Нам улууһун хаһыата.
678380, Саха Республиката, Нам с., Заложнай уул. 2.
E-mail: editor@namtsy.sakha.ru

Талылынна уонна таҥылынна "Эҥсиэли" хаһыат редакционнай-издательскай систематыгар.
Хаһыат Дьокуускайга "Сахаполиграфиздат" НИПК бэчээттэннэ, Орджоникидзе уул. 38.
Формата А3. Кэмэйэ 1,0 бэчээт. лист.
Индекса — 54889. Тираһа — 1694
Бэчээккэ илии баттанна — 12:00 ч. 15.07. 2002
Сакаалын №-рэ — 84